

บทที่ 3 โรคติดต่อของทางเดินหายใจ

กานดา วัฒนภัส

เป็นโรคที่พบได้ทั้งในเด็กและผู้ใหญ่ โดยเฉพาะในเด็กถึงร้อยละ 70 – 90 แล้วแต่ฤดูกาลซึ่งนับเป็นความสูญเสียทางเศรษฐกิจและอนามัยของประชาชนทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง

การติดต่อของโรคติดต่อเหล่านี้ติดต่อทางการหายใจ

1. ทางตรง จากการไอและจามรดกัน เชื้อจะอยู่ในน้ำมูก น้ำลาย เสมหะของผู้ป่วยไปยังจมูก ปากของอีกคนหนึ่งโดยตรง

2. ทางอ้อม

ก. เชื้อที่อยู่ในน้ำมูก น้ำลาย หรือเสมหะติดไปกับมือ ผ้าเช็ดหน้า หรือสิ่งของใช้ร่วมกัน การกินอาหารและดื่มน้ำร่วมกัน

ข. น้ำมูก น้ำลาย เสมหะที่มีเชื้ออยู่ด้วยตกลงไปที่พื้นและเชื้อสามารถจะมีชีวิตอยู่ได้ในเสมหะที่แห้ง หรือฝุ่นละอองเป็นระยะเวลาหนึ่ง ถ้ามีลมหรือสิ่งใดมาทำให้ฟุ้งกระจายจะทำให้ผู้อื่นสูดหายใจเอาเชื้อเข้าไปในร่างกายได้

โรคติดต่อของทางเดินหายใจเกิดจากทั้งเชื้อแบคทีเรีย ไวรัส คล้ามัยเดีย ริกเก็ตเซีย มัยโคพลาสมา แต่เชื้อที่มีบทบาทสำคัญที่สุด คือ ไวรัสและแบคทีเรีย ซึ่งจะพบได้บ่อยในชุมชน

1. ไข้หวัด (Common cold)

เชื้อที่เป็นสาเหตุสำคัญ คือ *Rhinovirus* ซึ่งมีมากกว่า 100 ชนิด เชื้อที่เป็นสาเหตุรอง คือ *Hemophilus influenzae* ซึ่งเป็นเชื้อแบคทีเรีย โรคนี้พบได้มากทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ระยะเวลาของการติดเชื้อจนปรากฏอาการกินเวลา 1 – 3 วัน

อาการ

โรคนี้เกิดการอักเสบของทางเดินหายใจส่วนบน เกิดขึ้นปัจจุบันทันที เริ่มต้นด้วยอาการไม่สบาย อาจมีไข้ต่ำ ๆ ปวดศีรษะ หนาว ๆ ร้อน ๆ คัดจมูก น้ำมูกไหล แสบคอ แสบตา ในตอนแรกน้ำมูกจะใสและไหลตลอดวัน พอใกล้หายน้ำมูกข้นเข้า และมักจะเป็นเพียง 4 – 5 วัน ก็จะหายไปเองถ้าไม่มีภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นได้แก่ โพรงจมูกอักเสบ หูชั้นกลางอักเสบ คออักเสบ กล้องเสียงอักเสบเกิดเสียงแหบแห้ง ในที่สุดกลายเป็นหลอดลมอักเสบได้ ยูสเทเคียนทิวป์ (Eustachian tube) ซึ่งเป็นท่อต่อจากหูไปคอยช่วยปรับความดันเกิดอุดตันทำให้หูอื้อ

โรคนี้เป็นเองหายเอง ปีหนึ่ง ๆ จะเป็นซ้ำซากได้ปีละหลายครั้ง เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะเชื้อไวรัสที่ทำให้เกิดโรคพวกนี้ที่มีอยู่หลายชนิด จึงมีเชื้อโรคหมุนเวียนเข้ามาตามฤดูกาลทำให้เป็นหวัดได้ตลอดเวลา

ข้อแนะนำ

พักผ่อน ดื่มน้ำอุ่นมากๆ รักษาความอบอุ่น รักษาตามอาการ ให้น้ำผลไม้สด เช่น พวกแอนติฮีสตามีน ยาแก้ปวด แก้ไข ให้น้ำผลไม้ ผู้ใหญ่อาจให้ยาพ่นจมูกได้แต่เด็ก ๆ ต้องระวัง ไม่มีวัคซีนป้องกัน วิธีป้องกันยากมาก

2. ไข้หวัดใหญ่ (Influenza)

เกิดจากเชื้อไวรัส *Influenza virus* อยู่ในกลุ่ม orthomyxovirus เป็น RNA virus มีอยู่ 3 ทยป์ (type) คือ A, B และ C และ *Parainfluenza virus* มีอยู่ 4 types คือ 1, 2, 3 และ 4

โรคนี้เป็นได้กับคนทุกเพศ ทุกอายุ และยังเกิดโรคในสัตว์ เช่น นก ไก่ เป็ด หมู ม้า แต่ละ type มีภูมิคุ้มกันเฉพาะ type คือติดเชื้อ *Influenza virus* type A อาจจะเป็นเนื่องจาก type B หรือ C อีกรักได้ ระยะฟักตัว 1 – 4 วัน

อาการ

เป็นโรคที่ติดต่อดีเร็วมาก มักพบมีการระบาดอยู่เนือง ๆ เกือบทุกปี จะมีอาการไข้อย่างเฉียบพลันทันใด ไข้จะสูงมาก ปวดหัวรุนแรง ปวดกล้ามเนื้อ แขน

และขาอ่อนเพลีย เบื่ออาหาร มักจะมีอาการหนาวหรือหนาวสั่นร่วมด้วย มีหัว
น้ำมูกไหล เจ็บคอ ไอแห้ง ๆ หน้าตาแดง ผู้ป่วยจะมีอาการดังกล่าวเช่นนี้ 2 – 3 วัน
หากไม่มีอาการแทรกซ้อนใด ๆ อาการจะเริ่มทุเลาและเป็นปกติภายใน 7 – 10 วัน
แต่ผู้ป่วยยังคงอ่อนเพลียและไอต่อไปอีก 2 – 3 วัน

ถ้าหากไข้สูงและมีอาการไอเกิน 5 วัน ให้สงสัยว่าน่าจะมีภาวะแทรกซ้อน
เช่น ปอดบวมได้ หรืออื่น ๆ ได้แก่ หลอดลมอักเสบ หูชั้นกลางอักเสบ ต่อมทอนซิล
บริเวณด้านข้างของหลอดคออักเสบ

ข้อแนะนำ

ส่วนใหญ่ผู้ป่วยจะหายได้เอง

รักษาตามอาการ เช่น ให้น้ำผลไม้ ให้น้ำผลไม้ ยาลดน้ำมูก ยาแก้ปวด
เช็ดตัว ยาแก้ไอ นอนพัก 2 – 3 วัน ดื่มน้ำต้มสุกมาก ๆ ถ้ามีปอดบวมอาจต้องรักษา
ด้วยยาปฏิชีวนะด้วย

วัคซีน การให้วัคซีนแพร่หลายในต่างประเทศแต่ในประเทศไทยยังไม่เป็น
ที่ใช้กันทั่วไป วัคซีนจะต้องใช้เชื้อใช้หวัดใหญ่ type ที่กำลังระบาดในขณะนั้นมาผลิต
วัคซีนมีทั้งชนิดเชื้อตายและเชื้อเป็นเมื่อฉีดแล้วจะมีภูมิคุ้มกันได้ประมาณ 5 ปี

3. ผนังคออักเสบและต่อมทอนซิลอักเสบ (Pharyngitis, Tonsillitis)

ถ้าอ้าปากจะเห็นตามรูป (รูป ค.) ปกติตรงบริเวณทอนซิลและคอต่ำกว่า
ลิ้นไก่ลงมาจะมีสีแดงเรื่อ ๆ เข้มกว่าเยื่อบริเวณอื่น ๆ ในปาก ในคอเล็กน้อย
สาเหตุเกิดจากเชื้อ *Beta (β) – hemolytic Streptococci* ส่วนใหญ่ group A, *Staphylococcus*
aureus และ *Parainfluenza virus* เชื้อที่เป็นสาเหตุรองได้แก่ *Adenovirus*, *Herpes virus*,
Epstein Barr virus

อาการ

พบคอแดงขึ้นอย่างชัดเจน บางรายแดงจัดคล้ายตำลึงสุก ทอนซิลจะโตขึ้น
อาจจะมีจุดหนองติดที่ทอนซิลเป็นหนองสีขาวครีม ๆ จะทำให้เกิดอาการไข้ เจ็บคอโดย

เฉพาะเวลากลิ่น ต่อม น้ำเหลืองที่ด้านข้างของคอจะกดเจ็บ เด็กเล็กจะไม่ยอมกินนม อาเจียนเพราะเจ็บคอ ถ้ามีไข้สูงอาจชัก หรือ ท้องเดินได้

การติดเชื้อไวรัสของคอและทอนซิลจะมีอาการอักเสบไม่มาก แต่ถ้ามีการติดเชื้อแบคทีเรียซ้ำเติมจะมีอาการอักเสบมากมีจุดหนอง

ข้อเสนอแนะ

1. ต้องกินยาให้ครบตามแพทย์สั่ง แม้ว่าอาการไข้จะลดลงแล้วก็ตาม เพราะถ้าเกิดการติดเชื้อจากแบคทีเรียอาจทำให้เกิดอาการแทรกซ้อนไปยังไตและหัวใจได้
2. พักผ่อน ดื่มน้ำมาก ๆ กินอาหารอ่อน ๆ
3. อย่าใช้ของร่วมกับบุคคลอื่น ไอ จาม ควรปิดปากเพราะเชื้อกระจายได้ง่ายโดยเฉพาะเด็กไปโรงเรียน

4. โรคคอตีบ (Diphtheria)

เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย *Corynebacterium diphtheriae* เชื้อติดสีกัมभवเป็นแท่ง ป่องตรงด้านหนึ่ง ลักษณะการเรียงตัวของเชื้อคล้ายอักษรจีน ให้สารพิษ คือ Exotoxin อาการต่าง ๆ ของโรคคอตีบเป็นผลเกิดขึ้นจากสารพิษของตัวเชื้อที่มีต่อร่างกาย

เป็นโรคติดต่ออันตรายมักเกิดกับเด็กอายุ 1 – 10 ปี เชื้อจะอยู่ในน้ำมูก น้ำลาย เสมหะ ของผู้ที่กำลังเป็น ในระยะพักฟื้น และในพวกที่เป็นพาหะนำโรค (คือ มีเชื้อที่ติดต่อกันไปยังบุคคลอื่นได้ แต่ตัวเองไม่แสดงอาการ)

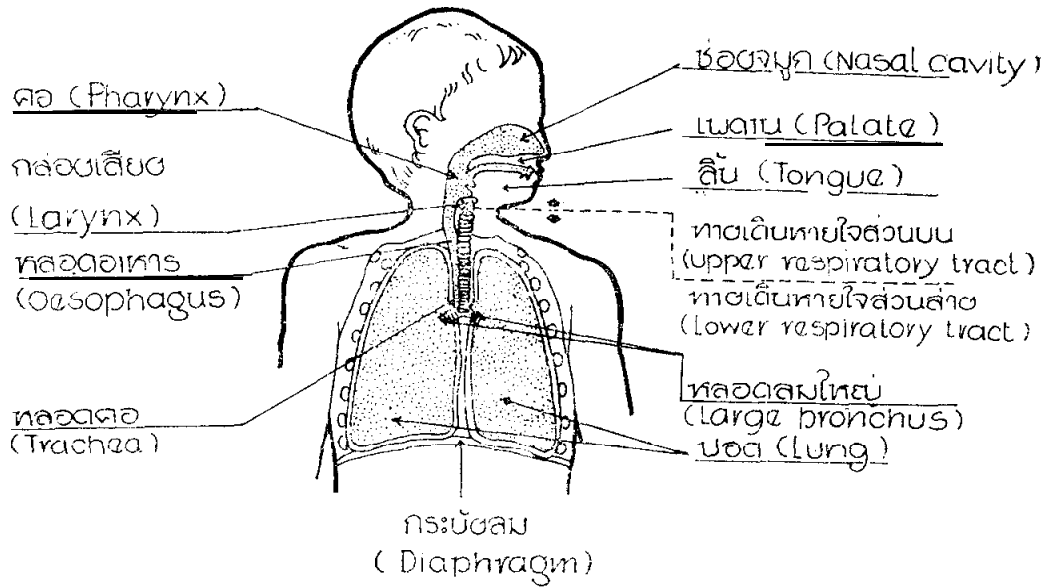
การติดต่อ

โดยการหายใจและจามรดกัน หรือ ติดต่อทางน้ำเหลืองจากแผลที่ผิวหนัง (เชื้อคอตีบทำให้เกิดแผลเรื้อรังที่ผิวหนังได้)

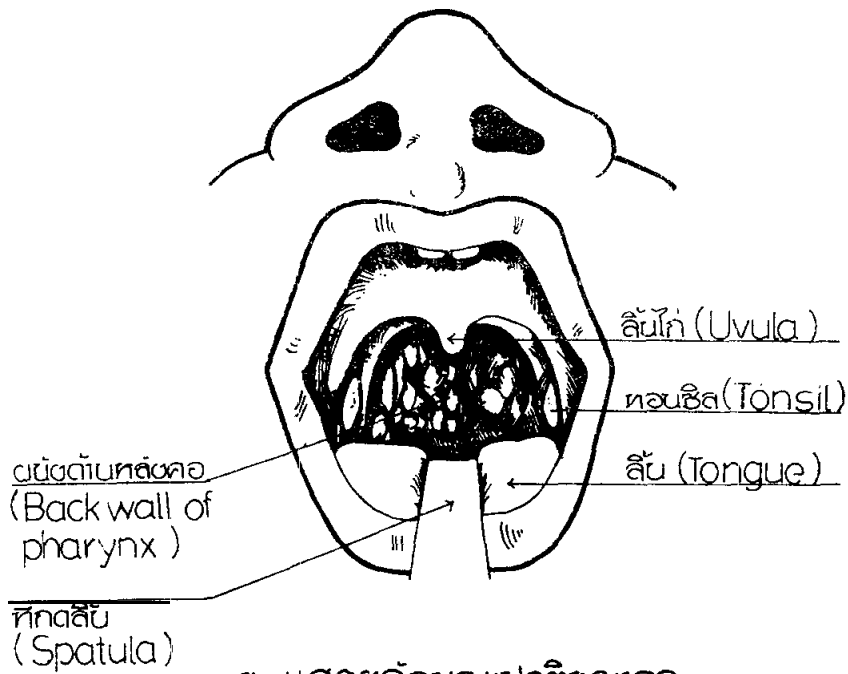
ระยะพักตัว 1 – 6 วัน

การเกิดโรค

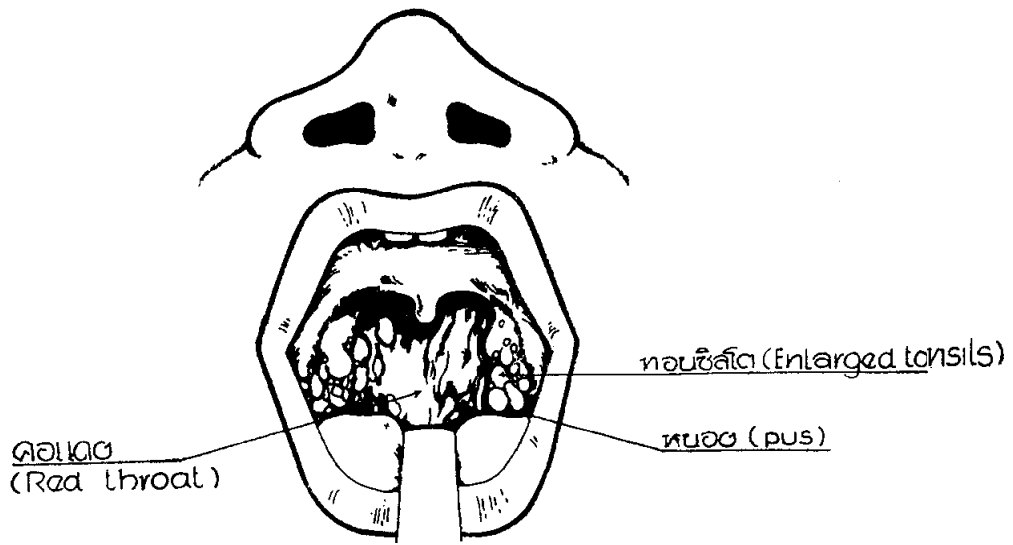
เชื้อเจริญแบ่งตัวที่คอและสร้างสารพิษทำลายเยื่อบุผนังคอและเซลล์บริเวณนั้น เชื้อสารพิษและเซลล์ที่ตายจะทำให้เกิดเป็นแผ่นบาง ๆ และหนาขึ้นที่บริเวณผนังคอและต่อมทอนซิล ลาริงค์ บางครั้งลงถึงหลอดลม (รูป ง.)

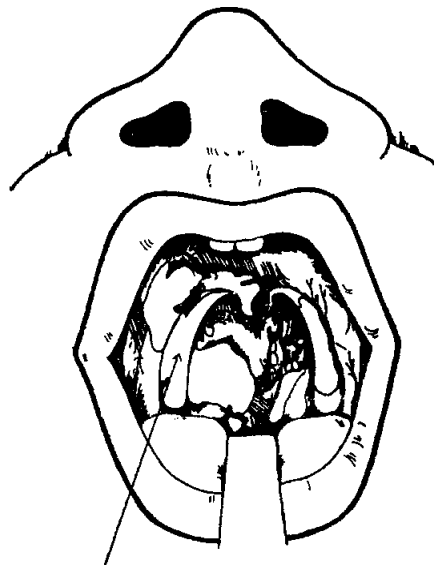
ก. แผนผังแสดงทางเดินหายใจ

ข. แสดงลักษณะปกติของคอ

ค. แสดงต่อมทอนซิลอักเสบ

มีเยื่อเป็นแผ่นสีเหลือง-เทา (Membrane, yellow - grey has
แผ่เต็มด้านนอกของทอนซิล spread outside the tonsils)

ง. แสดงคออักเสบด้วยไข่อักเสบ

อาการ

ไข้เกิดทันทีทันใด เจ็บคอ กลืนอาหารลำบาก มีอาเจียน ต่อมาหายใจลำบาก ไอมีเสียงแหบ อาจชัก หมดสติถึงตายได้ จะพบแผ่นสีขาวหรือเหลืองปนเทา เป็นฝ้าติดผนังคอและต่อมทอนซิลซึ่งยื่นออกยาก ถ้าออกจะทำให้มีเลือดออก ถ้าหนาขึ้นมากจะไปอุดทำให้หายใจลำบาก ตายได้ คอต้านนอกมักจะบวมให้เห็นได้ ต้องรีบพาส่งโรงพยาบาลเพื่อได้รับการเจาะคอช่วยหายใจโดยด่วน ต้องระวังอาการแทรกซ้อนที่สำคัญ คือ กล้ามเนื้อหัวใจอักเสบ ประสาทอักเสบ ไตอักเสบ เนื่องจากสารพิษเข้ากระแสโลหิตซึ่งเมื่อมีผลต่อเซลล์ไตแล้วไม่สามารถลบล้างได้ด้วยแอนติบอดีที่ออกซิน

ข้อแนะนำ

1. โรคนี้ป้องกันได้เกิน 90% ถ้าได้รับวัคซีนป้องกันที่ใช้ทั่วไปคือ ดิทีพี (DTP) เป็นวัคซีนรวมสำหรับป้องกันโรคคอตีบ บาดทะยัก ไอกรน เริ่มให้ในเด็กอายุ 2, 4, 6 เดือน 11/2 ปี 4-6 ปี
2. แยกผู้ป่วยต่างหาก น้ำมูกน้ำลายผู้ป่วยกำจัดเสียโดยการต้ม โดยทั่วไปเชื้อโรคอยู่ในคอผู้ป่วยได้นาน 30 วัน
3. เด็กที่อยู่ใกล้ชิดผู้ป่วยอายุต่ำกว่า 10 ปี ควรให้แพทย์ตรวจทุกวัน

5. ไอกรน (Whooping cough or Pertussis)

เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย *Bordetella pertussis* เป็นรูปแท่งสั้นๆ ติดสีกรัมลบ มีเยื่อหุ้ม (capsule) ระยะฟักตัว 7 - 14 วัน เป็นโรคที่พบบ่อยในเด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ถึง 6 ปี ครึ่งหนึ่งของผู้ป่วยมักเกิดในเด็กอายุต่ำกว่า 4 ปี มักเกิดในฤดูฝนกระจายได้รวดเร็วมาก ติดต่อกันโดยการไอ จามรดกัน โดยเฉพาะในระยะตอนต้นของการไอก่อนจะไอเป็นชุด

เชื้อชอบอยู่ที่บริเวณหลอดลมและมีการรบกวนเซลล์บริเวณนั้น เกิดมีการบวมของเยื่อและชั้นเมือกออกมามากและหนาเยื่อที่เอาออกซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดอาการไออย่างมาก

อาการ

มีไข้ต่ำ ๆ คล้ายไข้หวัดนำมาก่อน 10 – 14 วัน ต่อมาจึงมีอาการไอ ไอติดต่อกันเป็นชุดเป็นมากตอนกลางคืน เมื่อหยุดไอจะหายใจตั้งวูบ บางครั้งไอจนหน้าแดง เส้นเลือดที่คอโป่ง อาเจียน อาการไอจะเรื้อรังเป็นแรมเดือนบางคนโดยเฉพาะเด็กโต (8 – 10 ปี) อาจไอจนมีเลือดออกใต้ตาขาวเห็นเป็นปื้นแดง โรคนี้เป็นอันตรายในเด็กเล็กอาจจะมีปอดบวมและถึงตายได้

ข้อแนะนำ

1. ให้ดื่มน้ำมาก ๆ กินอาหารอ่อนที่ไม่ระคายคอ ระวังอย่าให้ผู้ป่วยได้รับสิ่งระคายเคืองต่อการหายใจ เช่น ควันบุหรี่ ควันไฟ ฝุ่นซึ่งจะกระตุ้นให้เด็กไอ
2. โรคนี้แพร่ได้เร็วมาก ควรแยกเด็กป่วยให้หยุดโรงเรียนประมาณ 1 – 3 สัปดาห์ ภายหลังเริ่มมีอาการไอกรนเกิดขึ้น
3. ไม่ควรซื้อยาแก้ไอให้เด็กกินเองเพราะจะเป็นอันตรายกับเด็กเล็ก ๆ ได้
4. ควรให้ได้รับวัคซีน DTP ตามอายุดังกล่าวจะป้องกันได้ 80 %

6. วัณโรค (Tuberculosis)

เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย *Mycobacterium tuberculosis* เชื้อเป็นแท่งไม่เคลื่อนไหวผนังของเชื้อมีพวกไขมันมากซึ่งทำให้ไม่ติดสีแกรมบวกหรือแกรมลบ ต้องย้อมวิธีใหม่ติดสีแดงเรียก Acid fast bacilli คือสีที่ใช้ย้อมนั้นเมื่อติดตัวเชื้อแล้วล้างด้วยกรดสีก็ยังคงอยู่ เชื้อมีความทนทานในเสมหะแห้งได้ถึง 6 – 8 เดือน ในเสมหะปกติได้เป็นอาทิตย์ ถ้าเสมหะโดนแดดจะอยู่ได้ 20 – 30 ชั่วโมง ฆ่าได้ด้วยความร้อน $65^{\circ} - 70^{\circ} \text{C}$ 30 นาทีและ 5% phenol ใน 24 ชั่วโมง

เป็นโรคติดต่อเรื้อรังเกิดขึ้นกับอวัยวะต่างๆ ในร่างกาย เช่น ปอด ต่อม น้ำเหลือง กระดูก แต่พบมากที่ปอด

อาการ

มักจะไม่ค่อยรู้ตัวในระยะแรก ๆ จะค่อย ๆ เป็นด้วยอาการอ่อนเพลียเป็นประจำ เหนื่อยง่าย เบื่ออาหาร ชีต ผอม น้ำหนักตัวลด ครั่นเนื้อครั่นตัว มีไข้

ต่ำ ๆ ตอนบ่าย เหงื่อออกตอนกลางคืน ต่อมามีอาการไอ ระยะแรกไอแห้ง ๆ ต่อมา มีเสมหะ อาการไอจะเรื้อรังเป็นแรมเดือน คนไข้จะแน่นและเจ็บหน้าอกเองโดยไม่ใช้ เกิดจากการไอ ในรายที่เป็นมากจะหอบหรือไอเป็นเลือด

ข้อแนะนำ

1. วัณโรคเป็นโรคที่รักษาให้หายขาดได้ แต่ต้องใช้เวลารักษาประมาณ 1 – 2 ปี ต้องกินยาให้ครบตามแพทย์สั่งถ้ากินแค่ 2 – 3 เดือนพออาการดีขึ้นพวกนี้จะมีอาการกำเริบขึ้นมาอีก
2. การแพร่เชื้อไปยังบุคคลอื่น มักจะเกิดก่อนที่ผู้ป่วยจะได้รับการรักษา และระยะเวลาสั้น ๆ หลังการรักษาด้วยยา ควรแยกผู้ป่วย ถ้วยชามและเครื่องใช้ไม่ให้ปะปนกับผู้อื่นในขณะที่ยังมีอาการไอ พวกที่ใกล้ชิดกับผู้ป่วยและมีอันตรายง่ายคือ พวกที่มีอายุน้อยโดยเฉพาะในเด็กเล็ก ดังนั้นผู้ที่ใกล้ชิดกับผู้ป่วยควรไปให้แพทย์ตรวจด้วย
3. การป้องกัน ให้วัคซีน บี ซี จี (BCG) ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยก่อนเข้าโรงเรียนที่ต้นแขน ภูมิคุ้มกันจะเกิด 6 อาทิตย์หลังฉีดจะป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อไปตามกระแสโลหิตและป้องกันการเป็นวัณโรคของเยื่อหุ้มสมองในเด็กซึ่งพบมาก

7. หัด (Measles, Rubeola)

เป็นไขออกผื่น เกิดจากเชื้อไวรัส *Measles virus* หรือ *Rubeola virus* เชื้อนี้อยู่ในกลุ่มพวก Paramyxovirus เป็น RNA virus เจริญได้ดีในไข่ (chick embryo) และในลูกหนู (suckling mice) ระยะฟักตัว 1 – 14 วัน พบมากในเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี ส่วนมาก 1 – 6 ปี พบได้ตลอดทั้งปีแต่อาจระบาดตอนปลายฤดูหนาวกับต้นฤดูร้อน ในเด็ก 6 เดือนแรกมีภูมิต้านทานโรคได้รับจากแม่ ติดต่อดีง่ายมากและได้มากที่สุดคือ 4 วันก่อนมีผื่น และ 2 – 5 วันหลังมีผื่น

การเกิดโรค

เชื้อไวรัสแบ่งตัวที่ทางเดินหายใจเข้ากระแสโลหิตจะไปยังเยื่อตาและแบ่งตัวที่นั่นได้อีก

อาการ

เริ่มต้นคล้ายไข้หวัด แต่ไข้สูงตลอดเวลา น้ามูกไหล ตาแฉะเยิ้ม ใจเจ็บคอ เคืองตา กินเวลาราว 3 – 5 วันก็จะเริ่มมีเม็ดผื่นขึ้นซึ่งเริ่มที่หลังหูหรือที่ใบหน้า ลำตัว แขนขา เท้า ซึ่งขึ้นหมดตัวกินเวลาราว 2 วัน เป็นผื่นแดงและรวมตัวกันเป็นปื้น ไข้จะยังคงมีไปเรื่อยจนกว่าเม็ดผื่นจะขึ้นหมดทั่วทั้งตัวไข้จะลงทันที ซึ่งระยะนี้หากไม่มีโรคแทรกเด็กจะสบายดีเกือบเป็นปกติ ต่อมา 3 วันจะค่อยๆ หายไป

ในระยะ 2 วันหลังมีไข้จะมีตุ่มเล็ก ๆ สีแดงมีจุดขาวตรงกลางพบเหนือเยื่อกระดาษที่แก้มแถวใกล้ฟันกราม จุดนี้จะหายไปเมื่อผื่นขึ้นตามตัวแล้วเรียกว่า Koplik's spot อาการแทรกซ้อนเด็กชอบเพราะปอดบวม ซึม อาจเกิดหูน้ำหนวก และสมองอักเสบตายได้

ข้อแนะนำ

1. ควรเฝ้าดูอาการเด็กอย่างใกล้ชิดเพราะอาการแทรกซ้อน เช่น ปอดบวม จะเป็นอันตรายแก่เด็กได้ ให้พักผ่อน ขณะที่มิใช่ใช้ผ้าชุบน้ำเช็ดตัวบ่อยๆ ในรายที่หายใจชอบจะต้องนำส่งแพทย์

2. ปัจจุบันนี้วัคซีนป้องกันโรคหัดในเด็กอายุเกิน 1 ปี ภูมิคุ้มกันอยู่ได้นาน 8 ปี เป็นวัคซีนชนิดตัวเป็นรวมกับหัดเยอรมันและเชื้อคางทูม

8. หัดเยอรมัน (German measles or rubella)

เกิดจากเชื้อไวรัส *German measles* หรือ *Rubella virus* อยู่ในกลุ่ม Toga virus เป็น RNA virus แต่ลักษณะทางชีวภาพและการติดต่อโรคคล้ายกับพวก Paramyxovirus.

เป็นโรคออกผื่นคล้ายหัด อาการคล้ายกันแต่อาการน้อยกว่าติดต่อได้ยากกว่า ส่วนใหญ่มักพบในเด็กที่เริ่มเข้าโรงเรียน ในไทยเด็กวัยเรียน วัยรุ่น หนุ่มสาว เป็นโรคนี้มากที่สุด

ระยะที่แพร่เชื้อได้มาก 2 – 3 วันก่อนผื่นขึ้น ในระยะผื่นขึ้น 2 – 3 วัน ต่อมาหลังจากผื่นขึ้น ระยะพักตัว 2 – 3 อาทิตย์ เชื้อไวรัสเข้าไปเพิ่มจำนวนที่ต่อม

น้ำเหลืองบริเวณคอ ในพวกติดเชื้อแต่ไม่มีอาการรุนแรงก็จะแพร่เชื้อได้ เด็กที่อยู่ในห้องจะติดเชื้อมันแต่ในห้องถ้าแม่เป็น

อาการ

อ่อนเพลีย ไข้ไม่สูงมาก บางรายไม่มีไข้เลยอยู่ๆ มีผื่นขึ้นโดยเฉพาะเด็กเล็ก เด็กโตและผู้ใหญ่อาจมีอาการคล้ายหวัดนำมาก่อนราว 1 วันจึงมีผื่นขึ้นอยู่เพียง 2 – 3 วันก็จางหายไปหมด ผื่นเริ่มจากใบหน้าลามไปยังคอ ลำตัว แขน ขา อย่างรวดเร็วโดยมากในวันเดียวเป็นทั่วตัว ต่อมน้ำเหลืองหลังหูและท้ายทอยโตคล้ำได้แต่ไม่จำเป็นต้องพบทุกราย

ความสำคัญของโรค

ถ้าเป็นในหญิงมีครรภ์โดยเฉพาะ 3 เดือนแรก เชื้อไวรัสสามารถผ่านรกไปยังเด็กในท้องได้ พบว่าทารกพิการเป็นได้ถึง 50 – 80 %

ความพิการมิได้หลายระบบอาจจะแสดงอย่างหนึ่งหรือหลายระบบด้วยกัน เช่น แห้ง ตายคลอด สมอพิการ ตับ ม้ามโต หัวใจรั่ว หูหนวก ต้อหิน ต้อกระจก อายุครรภ์เพิ่มขึ้นกว่า 3 เดือนอาการในเด็กก็น้อยลงไป อาการที่น้อยที่สุดได้แก่ ความพิการทางพัน ฝ่าเท้าขึ้นซ้ำจำนวนน้อยกว่าปกติและรูปร่างพันผิดปกติด้วย

ข้อแนะนำ

1. หญิงตั้งครรภ์โดยเฉพาะใน 3 เดือนแรกควรหลีกเลี่ยงเข้าใกล้เด็กหรือผู้ที่เป็น ถ้าไม่แน่ใจจะติดโรคควรปรึกษาแพทย์
2. วัคซีนให้ร่วมกับหัดในเด็กอายุ 1 ปีขึ้นไป ไม่ให้ในหญิงมีครรภ์ ถ้าหญิงใดได้รับวัคซีนจะต้องคุมกำเนิดอย่างน้อย 2 เดือน

9. คางทูม (Mumps)

เกิดจากเชื้อ *Mumps virus* อยู่ในกลุ่ม Paramyxovirus ความทนทานของเชื้อ 4°C. นาน 2 – 3 วัน ถ้า -70°C จะนานเป็นปี เชื้อจะตายถ้าถูกกรดและฟอร์มาลิน ระยะฟักตัว 12 – 35 วัน เชื้อไวรัสทำให้เกิดการอักเสบของต่อมน้ำลายเรียก คางทูม

อาการ

ปวดเมื่อยตามตัว เบื่ออาหาร ต่อมามีการบวมของต่อมน้ำลายเริ่มข้างใดข้างหนึ่งและไปอีกข้างภายใน 2—3 วันหรือเริ่มพร้อมกันก็ได้ มีปวดข้างที่เป็นไข้ไม่สูง รสเปรี้ยวในปาก เป็นอยู่ 1 สัปดาห์ค่อยๆทุเลา มักเป็นในเด็ก 4—10 ปี มีเชื้อในน้ำลายโดยเฉพาะวันที่ 1—2 ของโรค ที่สำคัญเชื้อมักจะไปที่ลูกอذنทะเลทำให้บวมผนังหุ้มตึงเกิดการเหี่ยวฝ่อเนื่องจากการกด (Pressure necrosis) ในคนที่มีอายุเกิน 13 ปี มักเป็นข้างเดียว แต่ถ้าเป็น 2 ข้างจะทำให้เป็นหมัน

การป้องกันโดยการฉีดวัคซีนมักจะร่วมกับหัด หัดเยอรมันในเข็มเดียวกัน (MMR — Mumps — Measles — Rubella vaccine)

10. ปอดอักเสบจากมัยโคพลาสมา (Mycoplasma pneumoniae)

Mycoplasma เป็นเชื้อที่มีลักษณะเฉพาะ คือ ไม่มีผนังเซลล์ (cell wall) มีเยื่อหุ้มเซลล์ (cell membrane) บาง ๆ หุ้มอยู่ 3 ชั้นจึงมีรูปร่างได้หลายอย่าง ขนาดอยู่ระหว่างไวรัสและแบคทีเรีย (ประมาณ 125—250 nm.) ไม่สามารถมองเห็นด้วยกล้องจุลทรรศน์ธรรมดา แต่สามารถจะเจริญได้ในอาหารเลี้ยงเชื้อไม่จำเป็นต้องมีเซลล์ การเจริญเติบโตค่อนข้างยาก โคลนที่ขึ้นบนวุ้นค่อนข้างเล็กและมีลักษณะเหมือนไข่ดาว บนอาหารวุ้นเลือดจะเห็นมีการแตกสลายของเม็ดเลือดแดง (hemolysis)

ในสมัยก่อนเรียกชื่อเชื้อว่า Pleuropneumonia like organism (PPLO) สำหรับชื่อ *Mycoplasma* นี้ Nowak เป็นผู้ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2472 เชื้อนี้พบในสัตว์ปีก หนู แมว สุนัข แพะ แกะ วัว ในปี พ.ศ. 2487 Eaton และคณะได้แยกเชื้อจากเสมหะผู้ป่วย Primary atypical pneumonia และได้มีผู้เรียกเชื้อนี้ว่า Eaton agent ต่อมา Chanok และคณะในปี 2505 สามารถเพาะเลี้ยง Eaton agent ในอาหารวุ้นเป็นผลสำเร็จซึ่งได้พิสูจน์ว่าเป็น *Mycoplasma pneumoniae*.

Mycoplasma ที่พบในคน ในลำคอและทางเดินหายใจมีหลายชนิด แต่ไม่ทำให้เกิดโรค มีบางชนิดทำให้เกิดโรคของทางเดินหายใจและอวัยวะสืบพันธุ์ แต่ที่ทำให้เกิดการอักเสบของทางเดินหายใจและปอดได้แก่ *Mycoplasma pneumoniae* ซึ่งแต่

เดิมเข้าใจว่าทำให้เกิดโรคของระบบทางเดินหายใจที่ไม่รุนแรง แต่ในปัจจุบันพบว่า อาจทำให้เกิดโรคที่มีอาการรุนแรง บางรายถึงแก่ชีวิตได้เนื่องจากอาการแทรกซ้อน ของระบบอื่น เช่น ระบบประสาทส่วนกลาง ระบบหัวใจและหลอดเลือด ระบบผิวหนัง และเยื่อเมือก ระบบทางเดินอาหาร และ ระบบกล้ามเนื้อและข้อ

การระบาดของเชื้อ เกิดระบาดได้ทุก 4–5 ปี และเกิดได้ทั่วโลก ติดต่อกันง่ายจากการไอ พบได้มากในเด็กนักเรียนอายุ 5–25 ปี ในค่ายทหาร สถานเลี้ยงเด็กกลางวัน ในประเทศไทยมีผู้รายงานพบผู้ป่วยเป็นรายแรกในปี พ.ศ. 2518 และรวมพบผู้ป่วยเพิ่มขึ้นเป็น 16 ราย ได้มีการระบาดครั้งแรกในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2523 ณ ศูนย์อพยพชาวเขมรค่ายพญากัมพูช จันทบุรี มีผู้ป่วย 72 ราย โรคนี้ มักจะเป็นร่วมกับผู้ที่เป็โรคหลอดลมอักเสบเรื้อรังหรือพวกที่เป็นโรคหอบหืด

ระยะฟักตัว 2–3 สัปดาห์

อาการและอาการแสดง

เริ่มต้นด้วย ปวดเมื่อยตามตัว ปวดศีรษะ ปวดหู มีไข้ ไข้จะค่อย ๆ สูงขึ้น ไม่สูงรวดเร็วเหมือนการอักเสบจากเชื้อไวรัส อาการไอจะเริ่มในวันที่ 2–3 ของไข้ และค่อย ๆ รุนแรงขึ้น ในระยะแรกของการไอนี้ไม่มีเสมหะต่อมาอาจมีเสมหะเหนียว อาการไออาจรุนแรงมาก ไข้จะมีอยู่ประมาณ 4–10 วัน มีน้อยรายที่ใช้นานกว่านี้ อาการไอจะอยู่นาน 1–2 สัปดาห์ แต่บางทีไอนานหลายสัปดาห์ ในรายที่รุนแรง และมีภาวะแทรกซ้อนร่วมด้วยเกิดขึ้นระหว่าง 7–14 วันของโรค ความรุนแรงนี้อาจอยู่นานถึง 3–4 สัปดาห์

การวินิจฉัยโรค

1. **การตรวจทางรังสี** ภาพรังสีทรวงอกมีลักษณะเป็นเงากลมเล็ก ๆ กระจายหรือรวมกันเป็นเงาปื้น มักอยู่ที่ปอดกลีบล่างและส่วนใหญ่พบอยู่ในปอดกลีบเดียว อาจเกิดสองข้างของปอดได้ซึ่งอยู่นานประมาณ 1–3 สัปดาห์ บางรายอาจเกิดเยื่อหุ้มปอดอักเสบร่วมด้วย

2. การทดสอบทางน้ำเหลือง หาแอนติบอดี วิธีทดสอบที่ใช้ทั่วไปคือ Complement fixation ดูปฏิกิริยาที่ขึ้นอย่างน้อย 4 เท่าในซีรัมที่เจาะตรวจห่างกัน 2 – 3 สัปดาห์

3. การตรวจหาเชื้อ โดยวิธีเพาะเชื้อซึ่งต้องร่วมกับการทดสอบทางน้ำเหลืองเพราะใช้เวลานานและอัตราพบเชื้อได้ผลเพียงร้อยละ 30 – 40 เพราะไม่สามารถจะเห็นได้ด้วยกล้องจุลทรรศน์ธรรมดาจึงยุ่งยากกว่าการตรวจหาเชื้อแบคทีเรียอื่น ๆ

การรักษา

เนื่องจากเป็นเชื้อที่ไม่มีผนังเซลล์ Penicillin จึงไม่สามารถทำลายเชื้อได้ ยาที่ใช้ได้ผล คือ Tetracycline และ Erythromycin ระยะเวลาของการใช้ยาทั่วไปให้นาน 1 – 2 สัปดาห์

การป้องกัน ยังไม่มีวัคซีนที่ใช้ได้ผลดี

โรคแทรกซ้อนของทางเดินหายใจที่สำคัญ

โรคไซนัสอักเสบ (Sinusitis) โรคโพรงกระดูกรอบจมูกอักเสบ

อาการส่วนใหญ่จะมีปวดและกดเจ็บเฉพาะที่ เช่น ที่กลางหน้าผาก ระหว่างคิ้ว โหนกแก้ม หรือปวดลึก ๆ ในบริเวณใกล้เคียงดังกล่าว ปวดศีรษะ มักจะเป็นมากตอนตื่นนอนเช้าหรือตอนบ่าย ๆ

อาการปวดจะทุเลาถ้ามีน้ำมูกหรือน้ำหนองไหลออกมาทางจมูกหรือตกลงไปในคอ ถ้าเป็นมาก ๆ การอักเสบจะลามไปทำให้กระดูกอักเสบ เยื่อหุ้มสมองอักเสบได้
ข้อแนะนำ ปรีกษาแพทย์ ป้องกันอย่าให้เป็นหวัดและพยายามให้ร่างกายแข็งแรง

หูส่วนกลางอักเสบ (Otitis media)

เมื่อเป็นหวัด ท่อที่ติดต่อกับคอไปยังหูส่วนกลางเพื่อปรับความดันมักจะบวมและตัน ซึ่งปกติจะเปิดตลอดเวลาเมื่อมีการดูดดันการระบายสิ่งต่าง ๆ มายังคอไม่ตีเกิด

การอักเสบของหูส่วนกลางมีหนอง มีกอดตรงช่องหูจะเจ็บ เด็ก ๆ จะร้อง บางครั้งแต่ที่บริเวณหูไม่ได้

กล่องเสียงอักเสบ (Laryngitis)

เกิดการอักเสบจะบวมทำให้เสียงแหบแห้งได้ ถ้าเป็นเด็ก ๆ อาจเกิดมีเสียงดังเวลาหายใจเข้าออกพร้อมกับเด็กหอบต้องรีบพาส่งโรงพยาบาล

หลอดลมอักเสบ (Bronchitis)

การอักเสบของทางเดินหายใจส่วนต้นจะลามไปยังหลอดลมในปอดได้ มักเป็นตามหลังไข้หวัดหรือไข้หวัดใหญ่ คอและต่อมทอนซิลอักเสบ อาการหายใจมีเสมหะ บางคนไออยู่ตลอดเวลา ถ้าเป็นในเด็กเล็ก ๆ มีไข้ หอบ หายใจขัด จะต้องรีบพาส่งโรงพยาบาล

หลอดลมฝอยอักเสบ (Bronchiolitis)

เด็กเล็ก ๆ อายุ 2 – 3 เดือนถึง 2 ขวบมักเป็นโรคนี้ได้ง่าย มีไข้ตัวร้อน น้ำมูกไหล เป็นหวัด ไอ จาม หายใจถี่เร็ว หอบ จะมีเสียงหายใจดังหวีด การอักเสบกล่องเสียง หลอดลมใหญ่ หลอดลมในปอดจะทำให้ไอมีเสียงลึกก้องเรียกว่า “ครูป” (Croup = Laryngotracheobronchitis)

ปอดบวม (Pneumonia)

เนื้อปอดอักเสบ ที่สงสัยว่าจะเป็นปอดบวม คือ อาการต่าง ๆ ของโรค เช่น ไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ไม่ทุเลา ไข้สูงขึ้นอีก หนาวสั่น เจ็บหน้าอก ไอ เสมหะสีสนิม มีเลือดเก่าปนบ้าง ปวดหัวมาก มีอาการเหนื่อย หายใจเร็ว หอบ ผู้ป่วยมักกระวนกระวาย เหงื่อออกมาก ซีพจรเต้นเร็ว หัวใจเต้นเร็ว ถ้าไม่ได้รับการรักษาอาจตายได้ และเป็นโรคอื่นที่ร้ายแรงต่อไป เช่น ฝีในปอด หนองในเยื่อหุ้มปอด ซึ่งยากต่อการรักษา ดังนั้นต้องรีบพาส่งโรงพยาบาลทันที

การป้องกันโรคของทางเดินหายใจโดยทั่วไป

1. หลีกเลี่ยงการนำผู้ป่วยไปในชุมชนที่คนแออัด

2. อย่าให้ดื่มน้ำและอาหารร่วมกับคนอื่น
3. ไม่ควรอาบน้ำหรือสระผมเวลาอากาศเย็น
4. ไม่ควรซื้อยากินเองโดยเฉพาะยาแก้ไอ
5. เมื่อเด็กไม่สบายไม่ควรให้ไปโรงเรียน
6. ควรพาเด็กไปฉีดวัคซีนตามกำหนดเวลา

อาการที่แสดงว่าเด็กมีอาการหนักบ่งถึงภาวะหายใจลำบากที่มี อาการรุนแรง

1. หายใจหอบ	4. หายใจมีเสียงดัง
2. หายใจซี่โครงบวม	5. คัดจมูกมาก
3. เชื้อยว	6. มีไข้สูง

บรรณานุกรม

- นิกา จริญญา และคณะ โรคเขตร้อน กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์ 2520
- มหิดล มหาวิทยาลัย วัณโรวิทยา กรุงเทพฯ : สาขาวัณโรวิทยา ภาควิชาจุลชีววิทยา คณะแพทย
ศาสตร์ศิริราชพยาบาล
- ประสงค์ ศุจินดา “วัณโรคในเด็ก” การอบรมแพทย์เวชปฏิบัติทั่วไป ระยะสั้น 2518 (อค์สำเนา)
- ประเสริฐ ทองเจริญ “มารู้จักโรคติดเชื้อระบบหายใจกันเถอะ” วารสารสุขภาพ 6 (มีนาคม
2524) 45-67
- สงคราม ทวีชัยเจริญ “จะป้องกันวัณโรคได้อย่างไร” บริการตอบปัญหาทางการแพทย์ สมาคม
แพทย์สตรีฯ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ สตรีสาร 30 (เมษายน 2520) 91 และ 94
- สงคราม ทวีชัยเจริญ “ปอดอักเสบ มัยโคพลาสมา และภาวะแทรกซ้อน” แพทยสภาสาร 11
(ตุลาคม 2525) 351-356
- สมพันธ์ บุญอุบล และ สมศักดิ์ โล่ห์เลขา “โรคติดเชื้อของระบบทางเดินหายใจ” การอบรมการ
วินิจฉัย และการรักษาโรคติดเชื้อที่พบบ่อยของชมรมแพทย์โรคติดเชื้อแห่งประเทศไทย 14 มีนาคม 2521 (อค์สำเนา)

- สมโภชน์ หุกกะเวช “โรคไอกรน” บริการตอบปัญหาทางการแพทย์ สมาคมแพทย์สตรี ฯ ใน
พระบรมราชูปถัมภ์ สตรีสาร 29 (มีนาคม 2520) 98 และ 129
- สุภั สุวรรณจุฑะ “โรคทางเดินหายใจที่พบบ่อยในเด็ก” งามาธิปติ 9 (พฤศจิกายน 2521)
48-49
- สุรเกียรติ์ อาษาณภาพ และคณะ “คู่มือการตรวจรักษาโรคเบื้องต้นและการส่งต่อผู้ป่วย พิมพ์
ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล 2519
- เสนอ อินทรสุขศรี “หัดกับหัดเยอรมัน” วารสารสุขภาพ 5 (พฤศจิกายน 2519) 29 - 34
- โสภณ คงสำราญ “Mycoplasma” แบคทีเรียทางการแพทย์ บรรณาธิการโดย โสภณ คงสำราญ
และคณะ กรุงเทพฯ ฯ : พิมพ์ 2524 หน้า 249 - 257